

K činnosti Lidových milicí v únoru 1948

MILAN BÁRTA

Lidové milice se staly jedním ze symbolů komunistické vlády. Jejich činnost, zejména v únoru 1948, bývala v době před rokem 1989 glorifikována až mytizována.¹ Problém pro badatele představuje fakt, že milice tehdy vznikaly prakticky bez písemných záznamů, naprostá většina pokynů byla předávána osobně nebo telefonicky. V této studii se pokusíme doplnit několik střípků ke vzniku Lidových milicí na základě výpovědí některých čelných aktérů, pocházejících většinou z doby politických procesů na počátku 50. let a učiněných pod zřejmým tlakem a často se zjevným účelem určité osobě uškodit, popř. svalit vinu na jiné. Musíme k nim proto přistupovat opatrně. Řada údajů zde obsažených je sporných, po náležitém kritickém rozboru však mohou přinést nové informace.

Milicní systém komunisté připravovali již v době druhé světové války. V květnu 1945 potom vznikla celá řada nejrůznějších ozbrojených složek, které si osobovaly právo vykonávat bezpečnostní službu, nejznámějšími a nejpočetnějšími byly Revoluční gardy, působící především v Praze a v severních a západních Čechách. Tento vývoj pokračoval bezprostředně po válce, kdy byly v rámci kompetencí místních a okresních národních výborů vytvořeny

oddíly s nejrůznějšími názvy, jako byly Národní bezpečnostní sbor, Národní střelecká garda, Národní stráž, Ochrana národní bezpečnosti, Ochranná stráž, Strážní sbor, Místní bezpečnostní služba, Místní služba, Obecní policie apod.² Ministerstvo vnitra ve snaze o unifikaci a centralizaci bezpečnostní služby v červnu 1945 nařídilo rozpuštění všech ozbrojených jednotek, které doposud působily mimo rámec Sboru národní bezpečnosti (SNB) a armády (kromě

ozbrojených strážních oddílů železniční a pátrací služby). Po dlouhých jednáních s Ústřední radou odborů (ÚRO), vedenou komunistou Antonínem Zápotockým, přetrvaly pouze Závodní milice (resp. Závodní stráž) vznikající z podnětu odborového vedení ovládaného komunisty. Ty měly v očích komunistů reprezentovat vzrůstající postavení dělnické třídy a chránit chystané znárodnění.³

Na podzim 1947, v době zostřování vnitropolitického boje, komunističtí

- 1 Kromě dílčích a roztráštěných dokumentů dochovaných v archívech lze využít – ideologicky zabarvené – líčení pamětníků či knihy vydané před rokem 1989, ve kterých od sebe autoři – opět věrní dobové ideologii – navzájem opisovali. K oběma uvedeným zdrojům je proto nutné přistupovat značně kriticky. Po roce 1989 se tématu nejvíce věnoval Jiří Bašta – BAŠTA, Jiří: *Lidové milice 1948–1969. Nelegální armáda Komunistické strany Československa*. ÚSTR, Praha 2013 a TÝŽ: *Lidové milice – nelegální armáda KSČ. Paměť a dějiny*, 2008, roč. 2, č. 2, s. 99–108.
- 2 Více viz např. JAKL, Tomáš: *Povstalci, gardisté, vojáci a příslušníci SNB – vývoj ozbrojených složek ČSR v roce 1945*. In: PEJČOCH, Ivo – TOMEK, Prokop a kol.: *Od svobody k nesvobodě 1945–1956*. Ministerstvo obrany ČR, Praha 2011, s. 50–69; SLADKÝ, Ondřej: *Příští stanice Sudety. Činnost pražského pluku RG 1 v severozápadním pohraničí v květnu a červnu 1945*. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek*, č. 7. ABS, Praha 2009, s. 61–93.
- 3 *Odbory a naše revoluce. Sborník studií*. Práce, Praha 1968, s. 249–275. Závodní milice oficiálně vznikly v červnu 1945 pro ochranu a střežení některých průmyslových závodů. Podřízeny byly závodním radám a jejich prostřednictvím Ústřední radě odborů, která byla v rukou komunistů. Vytvářely se z dobrovolníků a v jejich čele stáli volení velitelé. V roce 1946 jejich řízení převzalo ministerstvo vnitra, jež poskytovalo instruktory a zároveň zabezpečilo odebrání pušek a samopalů, takže Závodním milicím zůstaly pouze pistole. Zároveň byly přejmenovány na tzv. Závodní stráž. Více viz BÍLEK, Jiří – PILÁT, Vladimír: *Závodní, Dělnické a Lidové milice v Československu. Historie a vojenství*, 1995, roč. 46, č. 3, s. 80.

předáci opakovaně zdůrazňovali blížící se střet o další směřování státu a vyzývali k aktivizaci mas, především továrního dělnictva. Obecné plány na vznik ozbrojených milicí dle sovětského vzoru – teze o ozbrojení dělníků se objevují i u klasiků marxismu-leninismu a v SSSR se pod pojmem milice skrýval celý uniformovaný policejní aparát – se zřejmě znovu objevily (pokud vůbec z plánů Gottwaldova vedení někdy zmizely) již před komunistickým převratem.⁴

Na počátku února 1948 rozhodl ústřední výbor Komunistické strany Československa (ÚV KSČ), že základní stranické organizace v důležitých průmyslových závodech zorganizují tzv. strážní oddíly, složené z komunistů a jejich sympatizantů.⁵ Nebyly nijak početné, z větší části využívaly příslušníky i zbraně Závodních milicí. Jejich hlavním úkolem bylo obsadit příslušné závody. Po demisi nekomunistických ministrů 20. února v souvislosti s aktivizací komunistických přívrženců (včetně vyhlášení pohotovosti SNB) došlo na pokyn ÚV KSČ k přeměně strážních oddílů na pohotovostní oddíly, které dosahovaly zhruba trojnásobného počtu – přijímání do nich byli i prověřeni nestraníci a ženy. Zásadní změnu však představovalo to, že se s nasazením pohotovostních oddílů počítalo

i mimo závody, včetně potlačování případných nepokojů (toto rozhodnutí fakticky znamenalo přechod do ofenzivní strategie). Tyto pohotovostní oddíly se společně s nově vzniklými akčními výbory Národní fronty (AV NF) a Sborem národní bezpečnosti (SNB) intenzivně zapojily do začínající očisty.⁶

Ani poté nebyl ÚV KSČ spokojen a již 21. února rozhodl o přeměně pohotovostních oddílů na Dělnické milice⁷ (toto datum je považováno za oficiální den vzniku Lidových milicí). Ty vznikaly pod vedením komunistů ve většině velkých závodů dle pracovišť, tzn. dělníci dílny či továrny tvořili jednu jednotku. Do jejich řad vstoupila i velká část členů Závodních milicí, které tak fakticky přestaly existovat, přijímání byli ale i důvěryhodní nestraníci. Co se týče výstavby milicí, byly informace udržovány v tajnosti, takže údajně ani pracovníci sekretariátu ÚV KSČ nebyli zasvěceni do podrobností.⁸

Dopoledne v neděli 22. února na schůzi organizační komise ÚV KSČ bylo rozhodnuto vytvořit milice; v hlavním městě měla jejich síla dosáhnout 6000–7000 členů. Téhož dne byl pro řízení milicí vytvořen Hlavní štáb, jehož velitelem byl na návrh ministra vnitra Václava Noska jmenován Josef Pavel s tím, že má

velitelské zkušenosti ze španělské občanské války. Jeho úkolem bylo sestavit štáb a plány organizace a výzbroje. Zástupcem se stal další „španělák“ František Kriegel a politickým komisařem Josef Smrkovský (ten později vzpomínal, že působil jako politický pracovník a zástupce ÚV KSČ při štábu).⁹ Náčelníkem štábu byl jmenován mjr. SNB Miroslav Duda, dříve působící jako velitel pohotovostních jednotek SNB. Hlavní štáb dostával úkoly přímo z ÚV KSČ, bezpečnostní opatření v únorových dnech řídili centrálně generální tajemník KSČ Rudolf Slánský, ministr vnitra Václav Nosek a vedoucí branně-bezpečnostního oddělení ÚV KSČ a velitel Hlavního štábu Lidových milicí Josef Pavel.¹⁰ Pavel později otevřeně přiznal, že všechny větší akce si nechal schválit od Slánského, jak ještě uvidíme, generální tajemník se potom v rozhodujících otázkách obracel na Klementa Gottwalda.¹¹ Vedle toho měl hrát důležitou úlohu, zejména při budování milicí, výbor KSČ pro Kraj Praha.¹²

Úkolem Hlavního štábu bylo centrálně organizovat činnost milicí a zajistit jim zásobování, včetně zásobování, ubytování apod. Rozhodl, že milice budou uspořádány dle vojenského principu, základní jednotkou se stane rota sestavená z několika čet. Roty

4 K událostem února 1948 více viz např. HANZLÍK, František: *Únor 1948. Výsledek nerovného zápasu*. Prewon, Praha 1997; KOCIAN, Jiří – DEVÁTÁ, Markéta (eds.): *Únor 1948 v Československu. Nástup komunistické totality a proměny společnosti*. ÚSD AV ČR, Praha 2011; KAPLAN, Karel: *Pět kapitol o únoru*. ÚSD AV ČR – Doplněk, Praha – Brno 1997; TÝŽ: *Poslední rok prezidenta. Edvard Beneš v roce 1948*. ÚSD AV ČR – Doplněk, Praha – Brno 1994; VEBER, Václav: *Osudové únorové dny*. NLN, Praha 2008.

5 BÍLEK, Jiří – PILÁT, Vladimír: *Závodní, Dělnické a Lidové milice v Československu*, s. 81.

6 Tamtéž, s. 83.

7 V dobové terminologii se vedle toho souběžně užívá i název Závodní milice, v tomto textu se budeme držet sousloví Dělnické milice. O Dělnických milicích mluvil 28. 2. 1948 v projevu Klement Gottwald, převzalo jej i *Rudé právo*, navíc více odpovídá komunistické terminologii a důrazu na „dělnickou třídu“.

8 ABS, sbírka Ministerstvo národní bezpečnosti (dále jen sb. MNB), a. č. MNB-11/1, podsvazek 57, Pokračování ve výpovědi Karla Švába. Co vím o dělnických milicích, 11. 8. 1951.

9 Tamtéž, a. č. MNB-20, podsvazek 2, Protokol o výpovědi sepsaný dnešního dne na zdejším velitelství s Josefem Smrkovským, 13. 5. 1952.

10 Tamtéž, a. č. MNB-11/1, podsvazek 57, Výpis z výpovědi Karla Švába, nedatováno.

11 Tamtéž, a. č. MNB-20, podsvazek 1, Zápis o výpovědi Pavla Josefa, 12. 5. 1952; ABS, f. Historický fond MV (dále jen MV-H), a. č. H-867/3, Můj poměr k Rudolfu Slánskému, 11. 11. 1955.

12 PAVEL, Josef: Hlavní štáb Lidových milic v Únoru. *Revue Lidová armáda*, 1963, č. 2, s. 66. Správní rozdělení na kraje tehdy ovšem ještě neexistovalo, jedná se o dělení dle stranického principu („partajní kraje“ se ovšem s pozdějšími správními kraji nekryly).

Složení Hlavního štábu milicí v únoru 1948

1. Josef Pavel (1908–1973)

Náčelník Hlavního štábu milicí, současně vedoucí branně-bezpečnostního oddělení ÚV KSČ – z této pozice se v únorových dnech také mj. podílel na řízení jednotek SNB. Zkušenosti s vedením ozbrojených oddílů získal před válkou ve vojenském učilišti v Rjazani v SSSR a jako velitel praporu během španělské občanské války.

2. Josef Smrkovský (1911–1974)

Místopředseda České národní rady v době květnového povstání, v únoru 1948 politický komisař štábu milicí.

3. František Kriegel (1908–1979)

Během španělského konfliktu působil jako lékař, po porážce republikánů odešel v roce 1939 jako pracovník Červeného kříže do Číny, vzdorující japonské agresi, v únoru 1948 zástupce náčelníka Hlavního štábu milicí.

4. Miroslav Duda (1914–?)

Velé pohotovostnímu pluku „Slovensko“ během akcí proti banderovcům, tehdy se seznámil s Josefem Pavlem, v únoru 1948 náčelník štábu milicí.

5. Jiří Hošek (1922–2003)

Od května 1945 příslušník SNB (npor.), v únoru 1947 byl usnesením ÚV KSČ uvolněn pro funkci tajemníka KV KSČ v Plzni, kde se setkal s Josefem Pavlem, u štábu milicí působil jako zpravodajský důstojník.

6. Antonín Hlavina (1911–?)

Od roku 1935 člen KSČ, v únoru 1948 měl ve štábu milicí na starosti motorová vozidla a zbraně, od prosince 1948 do února 1953 působil v SNB.

Dalšími členy štábu milicí v únoru 1948 byli zástupce politického komisaře Josef Hulínský, operační důstojník mjr. Antonín Paducha, zásobovač Kolovecký, spojky Uchytíl a Marhoulová a písarka Tůmová.

Zdroj: NA, Archiv ÚV KSČ, f. Generální sekretariát ÚV KSČ 1945–1951 (100/1), sv. 43, a. j. 328, Velitelé, důstojníci a členové štábu ZM Praha, nedatováno. U některých členů se nepodařilo dohledat křestní jména.

Foto: APS, NA, ABS

byly dále uskupeny do sedmi oblastí¹³ (budovaných v návaznosti na stranické organizace) řízených oblastními štáby a velitelskými sbory oblastí, jejichž členy byli velitelé rot. Jak napsal František Sova, měřítka pro

vznik těchto oblastí byla především politická (síla a aktivita komunistů, důležitost objektů), méně materiálně technická.¹⁴ Vzhledem k neurčitosti úkolů a nejasnosti dalšího vývoje se připravovaly plány pro různé situace.

Ani uvnitř štábu nepanovaly jasné názory na další postup, Josef Pavel se několikrát střetl s Josefem Smrkovským, problémy nastaly i při jednání s výborem KSČ pro pražský kraj (v jehož čele stál Antonín Novotný).

13 BAŠTA, Jiří: *Lidové milice 1948–1969. Nelegální armáda Komunistické strany Československa*, s. 40.

14 SOVA, František: *Lidové milice – věrná stráž revolučních vymožeností pracujícího lidu*. In: KROUPA, Vlastislav a kol.: *Únor a československé ozbrojené síly. Sborník věnovaný 25. výročí Vítězného února*. Naše vojsko, Praha 1973, s. 27.

Milicionáři na Staroměstském náměstí v Praze, 28. 2. 1948

Foto: NA

Důležitým úkolem jednotlivých oblastí byla zpravodajská činnost. Na štábu ji měl na starosti npr. Jiří Hošek.¹⁵ U něj se sbíhal nepřetržitý proud informací od velitelů oblastí, od lidí, kteří působili mezi „reakčními“ studenty, střežili vytipované objekty, jako např. kasárna apod., nechyběly ani zprávy z bezpečnostního aparátu a armády, z nichž většina byla předávána telefonicky (z veřejných automatů nebo z „bytů oddaných soudruhů“), někde vypomáhaly pěší spojky, zejména na vzdálenějších a odlehlejších ulicích.¹⁶

V noci z 22. na 23. února rozhodl ÚV KSČ, že milice budou vyzbrojeny, a svěřil tento úkol ministru vnitra

Noskovi. Obstatat zbraně měl předseda KV KSČ v Brně Otto Šling, dopravu měl zajistit Jindřich Veselý.¹⁷ V pondělí 23. února převezla kolona 33 nákladních vozů doprovázených příslušníky SNB z brněnské Zbrojovky do Prahy 10 000 pušek a 2000 samopalů, které byly prozatím umístěny v budově Zemského velitelství SNB v Bubenči spolu s náboji přivezenými z Vlašimi. Zbraně byly připraveny k okamžitému použití a uloženy zpět do vozů, aby mohly být v případě potřeby co nejrychleji distribuovány do jednotlivých oblastí.¹⁸

Týž den byli svoláni velitelé jednotlivých oblastí, obdrželi hesla pro telefonické spojení i pro nepředvídatelné

případy. Každé velitelství mělo také na štáb poslat motorizovanou spojku, jež by se využila v případě nutnosti

Jedním z úkolů milicí zůstávalo střežení závodů, kde držely pohotovost (i mimo pracovní dobu),¹⁹ vybrané oddíly hlídaly krajský a ústřední sekretariát komunistické strany. Od vzniku milicí se počítalo s tím, že budou plnit úkoly v součinnosti se SNB, měly vykonávat strážní službu, bránit vystoupením a „provokacím“ příznivců nekomunistických stran, jejichž ministři podali demisi, měly je narušovat, popř. rozbít.²⁰ Spolu s příslušníky SNB měly také bránit průniku většího počtu lidí do středu města, aby nedošlo k protestům proti komunistickému postupu, např. na výpadovkách a mostech v blízkosti Hradčan (zřejmě šlo o Mánesův a Karlův most). V několika případech tento pokyn vzaly oddíly doslovně, a snažily se dokonce zamezit v postupu příznivcům komunistů, což bylo rychle uváděno na pravou míru. Jejich hlavní role však byla propagační a zstrašovací, ze zadaných úkolů jasně vyplývá, že měly být „vidět“, procházet centrem Prahy (a dalších měst) a demonstrovat komunistickou sílu. Z oficiálních pokynů dále vyplývá maximální snaha o to, aby se milice nezapojovaly do ozbrojených střetů (resp. samy nezahajovaly střelbu), krize se měla vyřešit „ústavní cestou“, bez toho, aby byli nasazeni ozbrojení dělníci.

Tou dobou se již po Praze pohybovali milicionáři označení rudou páskou na rukávu, kteří posilovali hlídkovou službu SNB. Podíleli se údajně na řadě akcí, např. na obsazení krajského a ústředního sekre-

15 K osobě Jiřího Hoška více viz BÁRTA, Milan: Moucha v pavučině. Kariéra Jiřího Hoška v komunistickém ministerstvu vnitra. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek*, č. 10. ABS, Praha 2012, s. 143–169.

16 PAVEL, Josef: *Hlavní štáb Lidových milic v Únoru*, s. 67.

17 Více viz VESELÝ, Jindřich: K historii vzniku Lidových milic. In: SÝKORA, Jan (ed.): *Pražské milice v Únoru. Vzpomínky*. Nakladatelství politické literatury, Praha 1964.

18 PAVEL, Josef: *Hlavní štáb Lidových milic v Únoru*, s. 67.

19 Tak např. v ČKD Sokolovo byly připraveny tři prapory pro nasazení venku a půl praporu pro službu uvnitř závodu. ABS, sb. MNB, a. č. MNB-20, podsvazek 2, Protokol o výslechu Jana Dvořáka, 15. 4. 1952.

20 PAVEL, Josef: *Hlavní štáb Lidových milic v Únoru*, s. 68.

tariátu národních socialistů,²¹ na obsazení budovy Melantrichu, střežili prý hlavní poštu, rozhlas, hlavní nádraží, elektrárnu v Holešovicích apod. (pokud se na všech těchto aktivitách podíleli, byla jejich účast nejspíše jen marginální, chybí např. na dochovaných fotografiích. Šlo o akce realizované převážně SNB). Oficiálně v té době ještě milicionáři nebyli vyzbrojeni, přesto existují zmínky o tom, že někteří z nich zbraně měli (šlo nejspíše o pistole Závodních milicí) a podle toho byli také vybírání do akcí.²² Pokyny, které jejich velitelé dostávali, byly většinou obecného rázu, např. bránit „majetek lidu“ (továrny), střežit ulice a zabráňovat „akcím reakce“ atd. Velitelé uváděli, že ústní rozkazy dostávali od Františka Kriegla, v menší míře vydávané písemné pokyny podepisovali Josef Pavel nebo Josef Smrkovský.

Dne 24. února došlo k přehodnocení plánu na vyzbrojení, zbraně milicím neměly být vydávány plošně, přednostně je měli dostat milicionáři podílející se na případných operacích.²³ Toho dne v průběhu generální stávky, kdy mezi 12. a 13. hodinou stávkovalo na 24 000 závodů a úřadů se dvěma a půl miliony zaměstnanci, milicionáři pomáhali s její přípravou, během stávky hlídali na závodech a v okolí, pomáhali s agitací, pořádkovou službou a s odhalováním tzv. škůdcovských elementů (tj. dělníků, kteří odmítali demonstrativně podpořit politiku komunistů). Opakovaně přitom žádali o vyzbrojení.

V době, kdy vládní krize vrcholila, 25. února, obdrželi oblastní velitelé dopis sepsaný Hlavním štábem a KV KSČ: *Soudruhu velitelé, Tvé vystoupení musí být důstojné a Tvé jednání naprosto slušné tak, aby sis získal obdiv a úctu obyvatelstva a dokázal převahu dělnické třídy. Bud si ostražitě vědom nebezpečí plynoucího z podlehnutí provokaci. Bud si vědom, že můžeš dát v sázku celé hnutí a nenapravitelně poškodit čisté a dobré jméno dělnické třídy a své drahé strany. Soudruhu velitelé, ručíš straně za naprosto hladký průběh dnešní manifestace síly, disciplinovanosti, organizovanosti a vyspělosti dělnické třídy. Soudruhu velitelé, ručíš straně za udržení pořádku v Praze v této historické době!*

Zdroj: BOUČEK, Miroslav: *Praha v únoru 1948. O práci pražské stranické organizace v únorových dnech 1948.* Nakladatelství politické literatury, Praha 1963, s. 247.

V noci z 24. na 25. února, v době, kdy vládní krize vrcholila, předsednictvo ÚV KSČ na schůzi, která se konala v bytě Klementa Gottwalda, rozhodlo o tom, že milicionářům budou vydány připravené zbraně (pouze pušky, se samopaly neuměli zacházet),²⁴ připraví se plány pro jejich hromadný nástup do ulic s tím, že je třeba zabránit všem větším akcím „reakce“ nebo demonstracím.²⁵ Následovalo svolání velitelů oblastí na ústřední výbor, přidělení rozkazů v zalepených obálkách, které měli rozlepit po vyzbrojení, a rozdělení zbraní. Vzhledem k tomu, že vše bylo prakticky již připravené, byl průběh rychlý. Do dvou hodin byla většina jednotek ozbrojena a na cestě nebo již na přidělených stanovištích. Rozdáno bylo celkem 6000 pušek s náboji (zbytek byl ponechán v záloze pro druhou vlnu milicionářů). Tak např. v I. oblasti Čakovice a Kbely disponovaly 1300 puškami pro 1800 mužů, Malá Strana a II. a III. oblast (Vysočany, Libeň) dostaly pušky pro všechny milicionáře, V. oblast

(Pankrác, Michle) 800 pušek pro 1000 mužů.²⁶ Uvádí se, že milicionáři dostali po deseti nábojích (objevují se počty 5–10 nábojů), Josef Pavel to zdůvodnil tím, že se podařilo shromáždit 150 nábojů pro pušku, chyběly však sumky pro jejich uskladnění, milicionáři si je proto strkali do kapes. V té době vedení komunistické strany zřejmě s nějakým větším množstvím ozbrojených vystoupení nepočítalo. Milicionáři měli také přísný zákaz střelby. V případě potřeby měl zajistit zásobování municí SNB, který disponoval vhodnými dopravními prostředky.

Milicionáři si přirozeně uvědomovali nedostatečnou výzbroj, jejich velitelé zřejmě reálně počítali s možností ostrého střetu. Velitel III. oblasti Jan Dvořák podle svého tvrzení z vlastní iniciativy zajistil 16 tanků, dva z nich v libeňském závodu, zbytek v pobočce ČKD ve Slaném, posádky z řad továrních dělníků udržovaly posádkovou pohotovost (tzn. zůstávaly v továrnách), aby mohly být v případě potřeby nasazeny v Praze.²⁷ Velitel

21 K obsazení sekretariátu národních socialistů vydali písemný pokyn Pavel a Smrkovský, nařídili prý chovat se v něm co nejslušněji. ABS, sb. MNB, a. č. MNB-20, podsvazek 2, Záznam napsaný s. Martinicem, velitelem oblasti I, 17. 4. 1952.

22 Tamtéž, Protokol o výsledku Jana Dvořáka, 15. 4. 1952. Existují ovšem protichůdné informace o tom, že před 25. únorem 1948 se naopak nesměli milicionáři se zbraněmi objevovat.

23 PAVEL, Josef: *Hlavní štáb Lidových milic v Únoru*, s. 70.

24 František Kriegel prý požadoval, aby jim samopaly byly vydány, Josef Pavel to odmítl. ABS, sb. MNB, a. č. MNB-20, podsvazek 2, Protokol o výsledku Dr. Františka Kriegela, 17. 4. 1952.

25 Tamtéž, Protokol o výpovědi sepsaný dnešního dne na zdejším velitelství s Josefem Smrkovským, 13. 5. 1952.

26 PAVEL, Josef: *Hlavní štáb Lidových milic v Únoru*, s. 72; srov. s ABS, sb. MNB, a. č. MNB-20, podsvazek 2, Protokol o výsledku Jana Pauluse, 15. 4. 1952.

27 Tamtéž, Protokol o výsledku Jana Dvořáka, 15. 4. 1952; srov. Vzpomínání na únor 1948. S generálem Josefem Pavlem hovořili Jaroslav Kokoška a mjr. Josef Mladějovský. *A revue*, 1968, č. 4, s. 47. Podle svědectví pamětníků se v té době ovšem ve Slaném tolik tanků nenacházelo. Šlo navíc o stroje v opravě, které nebyly zcela jistě plně bojeschopné a určitě nedisponovaly ani dostatečným množstvím střeliva (spíše vůbec žádným).

V. oblasti Jan Paulus zase vzpomínal, že navrhoval posílení výzbroje několika kulometů z jednoho ze závodů, což bylo odmítnuto.²⁸

Mimo Prahu se na vyzbrojování milicionářů podíleli především komunisté-vojenští důstojníci (v Bratislavě např. Viliam Šalgovič, který tehdy zastával funkci člena vedení stranické práce 4. vojenské oblasti).

Dne 25. února také milicionáři absolvovali první větší (a nejznámější) zákrok, když se podíleli na rozbití demonstrace studentů mířících na Pražský hrad.²⁹ Tehdejší náčelník Hlavního štábu milic Josef Pavel později zveřejnil svou značně tendenční zprávu o průběhu tohoto zásahu. Podle něj se „reakční“ studenti, poté, co se dozvěděli, že SNB má zákaz střílet (otázka zní, jak by se to mohli dozvědět – pozn. autora), vypravili na Hrad s úmyslem vykonat nátlak a „ukřičet“ prezidenta Beneše, extremisté měli dokonce připravovat i zapálení Hradu a atentát na prezidenta s tím, že by vše „svedli na komunisty“ (sic).³⁰ Do poledne prý velitelství SNB požádalo o pomoc se zastavením studentského průvodu. Slánský údajně zvažoval nasazení milicionářů z obav před zahraničními reakcemi na to, že jsou ozbrojení dělníci nasazení v ulicích.³¹ Znovu tak volal Gottwaldovi, který prý odpověděl: *Když je to tak, tak to,*

*chlupci, spusťte!*³² Nasazeno bylo 400 milicionářů ze VII. oblasti (Jinonice a Košíře), kteří pomohli demonstraci rozehnat.³³ Pavel později se škodolibou radostí vzpomínal, že se vypravil z velitelství milic zkontrolovat situaci a podívat se, *jak se hoši zarazí, až uvidí dělníky se zbraněmi*, cestou potkával již jen skupinky prchající z Nerudovy ulice. Otázkou zůstává, zda chtěl být pouze svědkem prvního většího zákroku „svých“ milicionářů, nebo jestli se v té době obával toho, jak zákrok dopadne, a zda nechtěl osobně dohlížet na to, že se studenti nedostanou až k Hradu nebo že proti nim nebude použito střelných zbraní. Každopádně opustil v kritické chvíli velitelství, a zatímco se přesunoval na Malou Stranu, pokoušel se s ním velitel VII. oblasti marně spojit... Několik prchajících prý zastavil, dozvídal se od nich, že se báli především milicionářů, kteří pro ně představovali velkou neznámou a *nebyli vázáni zákony a předpisy jako příslušníci SNB.*³⁴

Ve skutečnosti mohlo být hůře, mezi vedoucími představiteli KSČ nechyběli lidé (v čele s vedoucím evidenčního oddělení ÚV KSČ Karlem Švábem), kteří navrhovali, aby se proti demonstrantům zahájila střelba, což odůvodňoval tím, že se stejně tak dělo dělníkům za první republiky,

což prý Pavel (nepochybně ve shodě se Slánským) odmítl.³⁵

Večer potom milicionáři prošli středem Prahy přes Václavské náměstí, Příkopy a Celetnou ulici na Staroměstské náměstí (pokyn k této přehlídce prý přišel od Rudolfa Slánského),³⁶ kde jim Josef Pavel (z téhož balkonu, odkud Gottwald před pár dny vyzýval všechen lid k jednotě a rozbití reakce) přečetl denní rozkaz, v němž jim poděkoval za příkladné plnění úkolů (rozkaz obsahoval i rámcové pokyny pro následující dny) a vyzval je, aby neochabovali v revoluční bdělosti a byli spolu se SNB připraveni zasáhnout proti „reakci“.³⁷

Vzhledem k tomu, že jednotky celý den pochodovaly městem, nedařilo se jejich pohyb náležitě koordinovat (řízen mohl být prakticky jen pomocí spojek) a některé oddíly se na přehlídku nedostavily prostě proto, že v té době byly na druhém břehu Vltavy.³⁸

V noci z 25. na 26. února prý na (nespecifikovaném) velitelství SNB proběhla za účasti vedoucích Lidových milic divoká pitka.³⁹ Bylo co oslavovat, komunisté se právě chopili rozhodující moci v Československu.

Dne 26. února přijalo předsednictvo ÚV KSČ usnesení o zakládání jednotek milic podle pražského vzoru na celém území republiky. O den později

28 ABS, sb. MNB, a. č. MNB-20, podsvazek 2, Protokol o výsledku Jana Pauluse, 15. 4. 1952. Výsledky velitelů milic probíhaly v době politických procesů na počátku 50. let, ti proto měli tendence nadsazovat vlastní činnost a kritizovat tehdejší velení, jehož většina členů byla v té době ve vazbě nebo postižena jiným způsobem.

29 BOUČEK, Miroslav: *Praha v únoru 1948. O práci pražské stranické organizace v únorových dnech 1948*. Nakladatelství politické literatury, Praha 1963, s. 247.

30 Více viz ROKOSOVÁ, Šárka: *Zásah jednotek SNB proti studentům 25. 2. 1948. Securitas Imperii*, 2005, č. 12, s. 41–52.

31 *Vzpomínání na únor 1948. S generálem Josefem Pavlem hovořili Jaroslav Kokoška a mjr. Josef Mladějovský*, s. 50.

32 Srov. s KAPLAN, Karel: *Kronika komunistického Československa. Gottwald a Slánský*. Barrister & Principal, Brno 2009, s. 225.

33 *Vzpomínání na únor 1948. S generálem Josefem Pavlem hovořili Jaroslav Kokoška a mjr. Josef Mladějovský*, s. 50.

34 Několik tisíc studentů, kteří mířili k Pražskému hradu podpořit prezidenta Beneše, bylo brutálně rozehnáno oddíly SNB a milic v Nerudově ulici (kde dnes událost připomíná pamětní deska). BLAŽEK, Petr: *Pamětní deska na studentskou demonstraci 25. února 1948. Paměť a dějiny*, 2008, č. 1, s. 162–166.

35 PAVEL, Josef: *Hlavní štáb Lidových milic v Únoru*, s. 73.

36 NA, Archiv ÚV KSČ, f. Komise I, sv. 15, a. j. 247, Můj poměr (Josefa Pavla – pozn. autora) ke Karlu Švábovi, 11. 11. 1955. Výzvy k použití střelných zbraní prý docházely i z řad milicionářů. PAVEL, Josef: *Hlavní štáb Lidových milic v Únoru*, s. 69.

37 ABS, sb. MNB, a. č. MNB-20, podsvazek 1, Zápis o výpovědi Pavla Josefa, 12. 5. 1952.

38 BÍLEK, Jiří – PILÁT, Vladimír: *Závodní, Dělnické a Lidové milice v Československu*, s. 82.

39 ABS, sb. MNB, a. č. MNB-20, podsvazek 2, Protokol o výsledku Jana Dvořáka, 15. 4. 1952.

byla Hlavnímu štábu milicí předána standarta výboru KSČ Pražského kraje (zřejmě na ní „soudružky“ pracovaly během únorových dní). Jako završení role milicí v únorových událostech proběhla 28. února slavnostní přehlídka se SNB, kde milicionáři poprvé vystoupili v rámci větších celků, zúčastnili se jí se 14 prapory.

Jak hodnotili roli milicí v únorových dnech jejich tehdejší velitelé?

Podle Františka Kriegela *po stránce morálně-mocenské LM v únorových dnech svůj úkol splnily. Po stránce vojenské, viděno dnes, LM měly mimořádné nedostatky. Pokud jde o výzbroj.*⁴⁰

Také Josef Pavel jejich nasazení hodnotil jako velmi účinné a dodal, že kdyby prezident Beneš tehdy demisi nepodepsal, nezměnilo by se nic, jen cesta k vítězství komunistů by byla složitější.⁴¹

Nasazení milicionářů v únoru 1948 nebylo bez chyb, stěžovali si především na problémy se spojením, špatné zásobování a, jak již bylo uvedeno, na slabou výzbroj. Zmíněné nedostatky však veřejnost nevnímala, vliv milicí spočíval především v psychologické, zstrašovací roli. Tu ke spokojenosti komunistického vedení splnily a pokračovaly v tom pak následujících čtyřicet let.

pd

Milicionáři pochodující před hlavní tribunou s vládními a stranickými představiteli, únor 1948

Foto: ČTK/Rostislav Novák

40 Tamtéž, a. č. MNB-11/1, podsvazek 57, Výpis z výpovědi Karla Švába, nedatováno.

41 Tamtéž, a. č. MNB-20, podsvazek 2, Protokol o výslechu Dr. Františka Kriegela, 17. 4. 1952.

42 *Vzpomínání na únor 1948. S generálem Josefem Pavlem hovořili Jaroslav Kokoška a mjr. Josef Mladějovský*, s. 47.